

УДК 631.115.1. 339.137.2

Прокопишин О.С.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку та оподаткування
Львівського національного аграрного університету***ПОКРАЩАННЯ ТЕХНІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФЕРМЕРСЬКИХ
ГОСПОДАРСТВ ЯК СПОСІБ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ****IMPROVEMENT OF TECHNICAL SUPPLY FOR FARMING ENTERPRISES
AS A WAY TO DEVELOP THEIR COMPETITIVE ADVANTAGES****АНОТАЦІЯ**

Розкрито та обґрунтовано важливість формування інституційного середовища та державної підтримки матеріально-технічної бази фермерських господарств. Запропоновано технічну модернізацію фермерських господарств через взаємопов'язані інструменти державного, ринкового та спільного регулювання. Установлено, що повноцінне використання значного економічного потенціалу з метою нарощування конкурентних переваг фермерських господарств потребує зростання капіталомісткості і технічної забезпеченості за рахунок сприяння залученню інвестицій.

Ключові слова: технічна забезпеченість, фермерське господарство, інвестиційна діяльність, технічна модернізація, конкурентні переваги.

АННОТАЦИЯ

Раскрыта и обоснована важность формирования институциональной среды и государственной поддержки материально-технической базы фермерских хозяйств. Предложена техническая модернизация фермерских хозяйств с помощью взаимосвязанных инструментов государственного, рыночного и совместного регулирования. Установлено, что полноценное использование значительного экономического потенциала с целью наращивания конкурентных преимуществ фермерских хозяйств требует роста капиталоемкости и технической обеспеченности за счет содействия привлечения инвестиций.

Ключевые слова: техническая обеспеченность, фермерское хозяйство, инвестиционная деятельность, техническая модернизация, конкурентные преимущества.

ANNOTATION

The article reveals and argues importance of formation of institutional environment and state support for material and technical resources of farming enterprises. The work proposes technical modernization of farming enterprises through interrelated instruments of state, market and common regulation. It is confirmed that a proper employment of the considerable economic potential for growth of competitive advantages of farming enterprises needs an increase of capital intensity and technical supply by attracting investments.

Keywords: technical supply, farming enterprise, investment activity, technical modernization, competitive advantages.

Постановка проблеми. Технічне забезпечення фермерських господарств перебуває у незадовільному стані [4], це суттєво впливає на конкурентоспроможність таких господарств. Фермерські господарства відіграють помітну роль у забезпеченні продовольчої безпеки держави. Підвищення їх конкурентоспроможності гальмують певні обставини господарської діяльності, зокрема сучасний рівень оснащеності господарств сільськогосподарською технікою. Фермерські господарства – організаційно-правова форма сільськогосподарського підприємства, що мають неабияку перевагу (70,6% від

сільськогосподарських підприємств загалом [2]) на українському сільськогосподарському ринку. Фермерство (як представник малого сільськогосподарського підприємництва) здатне успішно вирішувати національні соціально-економічні проблеми, а саме: безробіття, соціальну напруженість, відсутність робочих місць, наповнення споживчого ринку якісними вітчизняними товарами. Але це можливе лише за умови підвищення конкурентоспроможності фермерських господарств, що забезпечується стимулюванням інвестиційно-інноваційних процесів, які реалізують розширене відтворення й розвиток матеріально-технічної бази.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку сільськогосподарського підприємництва та шляхів підвищення його конкурентоспроможності досліджували науковці Ю. Лупенко, М. Малік, О. Шпикуляк. Розкриттю сутності інвестиційної діяльності підприємства присвячені праці В. Андрійчука, О. Гетьмана, В. Шаповала, М. Кісіля, загалом ідеєю яких є визначення інвестицій – рушія діяльності підприємства. Дослідження державної підтримки розвитку матеріально-технічної бази аграрних підприємств подані у працях М. Герун, О. Захарчука, Г. Підлісецького та ін. Проте аналіз економічної літератури свідчить, що проблема технічного забезпечення фермерських господарств ще не знайшла практичного вирішення, а чимало аспектів, пов'язаних з активізацією їх інвестиційної діяльності як фактора технічної модернізації та підвищення конкурентоспроможності, потребують подальшого вирішення.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Залежність технічного забезпечення і конкурентоспроможності фермерських господарств досліджено недостатньо. Однак сучасний невідповідний вимогам екологічного виробництва рівень технічної забезпеченості вказує на розбалансованість елементів виробничого потенціалу, що погіршує конкурентну позицію фермерських господарств. Тому для пошуку резервів покращення конкурентоспроможності необхідно вивчити вплив чинників на поліпшення технічної забезпеченості, особливу увагу при цьому приділивши інноваційно-інвестиційному шляху.

Мета статті полягає в обґрунтуванні напрямів удосконалення технічного забезпечення фермерських господарств як складника їхньої конкурентоспроможності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фермерські господарства мають економічно-соціальний потенціал ефективного ведення господарської діяльності та конкурентоспроможності: ефективність і раціональність використання землі, якою вони забезпечені в меншій за всі категорії господарств кількості, інтенсивність використання праці в землеробстві, продуктивність праці за рахунок малої чисельності, простота організаційної структури господарства, управлінської структури і обліку, низькі трансакційні витрати, високий рівень мотивації, свідомий вибір сільського способу життя. Цей потенціал можливо використати лише за умови здійснення фермерськими господарствами інвестиційної діяльності, без якої технічне переозброєння унеможливується. Інвестиційний проект передбачає впровадження програми заходів, пов'язаних із капітальними вкладеннями для їх майбутнього відшкодування й одержання прибутку. Основними видами інвестиційних проектів є заміна застарілого обладнання як процес забезпечення наявності підприємницької діяльності в незмінних масштабах, заміна застарілого обладнання для зменшення поточних виробничих витрат, придбання нового обладнання для зростання випуску продукції або розширення підприємства за рахунок випуску нової продукції тощо.

Закон України «Про інвестиційну діяльність» трактує термін «інвестиція» як акт спрямування грошей, зусиль, часу тощо на те, щоб одержати прибуток або перевагу. Тобто інвестиція є фінансовим інструментом впливу на конкурентоспроможність підприємства через взаємозв'язок між інвестиціями й такими основними економічними категоріями, як виробництво, фінанси, розрахунки, доходи та витрати. Інвестиційний проект припускає планування трьох основних грошових потоків: інвестицій, поточних (операційних) платежів, надходжень. Однак спланувати їх достеменно неможливо, оскільки немає повної визначеності щодо майбутнього стану ринку: цін і обсягів реалізованої продукції, цін на сировину, матеріали й інші грошово-вартісні параметри зовнішнього середовища. Основна причина стримування інвестиційної діяльності фермерських господарств – це занадто високий рівень інноваційно-інвестиційного ризику та брак власних коштів.

Інвестиційні ресурси поділяють на власні й запозичені (фінансова державна підтримка, кредити). Головним фінансовим джерелом накопичення частки власного капіталу фермерського господарства, представленою необоротними активами (будівлями, спорудами, технікою, обладнанням та інвентарем, транспортними засобами), є чистий прибуток. Зовнішніми джерелами фінансових ресурсів фермерського гос-

подарства можуть бути запозичені фінансові кошти, залучені фінансові кошти, одержані від продажу паїв трудового колективу, засоби позабюджетних коштів, кошти державного бюджету (державна підтримка). Для забезпечення довгострокового зростання й формування інноваційного типу вітчизняної економіки необхідно істотно збільшити використання зовнішніх джерел залучення інвестицій, оскільки обсяги власних фінансових ресурсів підприємств дуже обмежені [7].

На одне фермерське господарство 2016 року припадало 1,1 трактора і менше ніж одиниця окремих машин, знярядь, що знижує ефективність фермерських господарств у землекористуванні (для порівняння: на кожну іншу форму господарювання в середньому припадає 10,9 трактора) [8]. Саме організаційно-правова форма підприємництва (сімейна власність) стає на заваді забезпечення капіталом вітчизняних фермерських господарств: немає змоги вилучити із сімейного бюджету одразу кошти на техніку. Основними власними джерелами поповнення капітальних вкладень для оновлення технічного парку є відрахування від прибутку й амортизаційні нарахування. Вартість мінітракторів китайського й українського виробництва в середньому стартує від 120 тис. грн., американського та південнокорейського – від 150 тис. грн. [6]. Використання власних коштів, зокрема чистого прибутку, доступне лише великим фермерським господарствам. Перешкодою у процесі утворення амортизаційних відрахувань (як другого джерела формування інвестиційних ресурсів) є політика амортизації основних фондів. Фінансовий бік питання нерідко стає на заваді модернізації. Фермери змушені користуватися технікою до її повного спрацювання або купувати новішу вживану. На українському ринку тільки третя частина комбайнів належить вітчизняному виробнику. Більшість усіх придбаних комбайнів – це вживані машини [3].

Згідно з інформацією Державної фіскальної служби, з початку року і по серпень 2017 року фермерські господарства одержали 72,66 млн. грн. бюджетних дотацій, тоді як інші сільськогосподарські підприємства – 2 719,91 млн. грн. [5]. Тобто фермерські господарства одержали лише 2,6% від загальної суми дотацій. Із загальної кількості сільськогосподарських підприємств, які мали дотації (4 865 од.), кількість фермерських господарств, яким надано фінансові дотації, становить лише 731 од., тобто 15% дотованих сільськогосподарських підприємств і лише 2,2% від загальної кількості фермерських господарств.

Однією з найперспективніших форм залучення інвестиційних ресурсів є лізинг – вид підприємницької діяльності, спрямований на інвестування тимчасово вільних чи залучених фінансових коштів, коли за договором фінансової оренди (лізингу) лізингодавець

зобов'язаний придбати у власність зумовлене договором майно у визначеного продавця й надати це майно лізингоодержувачеві за плату в тимчасове користування для господарських цілей. При цьому оплата придбаного устаткування й віднесення всіх пов'язаних із цим витрат дають змогу знизити базу оподаткування та податкових платежів.

Використання інвестиційних ресурсів повинно базуватися на обґрунтованому виборі інвестиційного проекту. Для забезпечення правильного вибору рішення фермерському господарству необхідно самому або за допомогою залучених фахівців шукати й одержати найкращий/ефективний зразок нової техніки (технології), модифікувати застарілі та розробити нові технології. Модернізація фермерських господарств має вирішальне значення для підвищення їхньої економічної ефективності завдяки ефективнішому використанню виробничих факторів, разом із впровадженням нових технологій та інновацій. Економічний результат від впровадження інвестиційної діяльності фермерського господарства оцінюється збільшенням обсягів виробництва, зниженням витрат і собівартості продукції, збільшенням прибутку, що в підсумку підвищує його конкурентоспроможність.

Ведення інвестиційної діяльності фермерського господарства та одержаний ефект залежать від відповідного інституційного середовища. Наприклад, у Європейському Союзі діє Спільна сільськогосподарська політика (далі – CAP), а також у кожній країні додатково діють відповідні програми розвитку: у Великобританії «Програма розвитку сільських районів Англії» (RDPE); Спеціальна програма національної сільської мережі (PSRRN) охоплює всю територію Франції; у Німеччині є дві спільні програми: Національна сільська мережа й Програма розвитку сільської місцевості (Баварія) [1] тощо.

Світовий досвід доводить, що велику роль відіграє державна підтримка підприємництва в кризових умовах, коли економіка потребує докорінної структурної перебудови. Державна політика враховує галузеві й регіональні особливості та виконує важливу роль у підвищенні конкурентоспроможності підприємництва, особливо малого і середнього. За повідомленням прес-служби Мінагрополітики [9] для стимулювання створення нових фермерських господарств та посилення їх конкурентоспроможності уряд передбачив 1 млрд. грн. у межах нової бюджетної програми «Фінансова підтримка розвитку фермерських господарств», яка охоплює виплати дотацій, здешевлення агротехніки та кредитів, компенсації вартості закупленого насіння. Програма пропонує такі види підтримки розвитку фермерських господарств на 2018 рік:

– виплати дотацій фермерським господарствам, які зареєстровані після 1 січня 2018 року та мають в обробітку земельні площі до 20 га;

– підтримка сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів через здешевлення вартості (70%) закупівлі техніки, обладнання, устаткування;

– здешевлення кредитів, отриманих у державному банку або банку, у статутному капіталі якого 75 і більше відсотків акцій належить державі;

– компенсації вартості закупленого у суб'єктів насінництва та розсадництва насіння сільськогосподарських рослин вітчизняної селекції.

Основними напрямками удосконалення державної політики щодо фінансування техніко-технологічного оновлення сільськогосподарського виробництва є [10]:

– збільшення обсягів власних коштів за рахунок переоцінки (компенсації вартості) наявних у сільськогосподарських підприємствах технічних засобів;

– зростання обсягів державної підтримки оновлення матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств відповідно до директиви ЄС № 1234/1308;

– відновлення всіх механізмів державної підтримки техніко-технологічного оновлення сільськогосподарського виробництва відповідно до Закону України «Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу»;

– часткова (до 40%) компенсація державою вартості техніки й обладнання для агропромислового комплексу, що поставляється сільськогосподарським товаровиробникам і підприємствам харчової і переробної промисловості на техніко-технологічне оновлення їхньої матеріально-технічної бази;

– закупівля вітчизняної техніки й обладнання для агропромислового комплексу з подальшою реалізацією її сільськогосподарським товаровиробникам і підприємствам харчової і переробної промисловості на умовах фінансового лізингу з мінімальною (не більше 2%) лізинговою ставкою;

– спрямування коштів за програмою часткової компенсації вартості сільськогосподарської техніки на операції фінансового лізингу, що сприятиме збільшенню обсягів її реалізації й прискоренню темпів оновлення машинно-тракторного парку.

Реалізація зазначених пропозицій забезпечить техніко-технологічне оновлення агропромислового виробництва України, що передбачає модернізацію матеріально-технічної бази сільськогосподарського виробництва, зокрема фермерських господарств.

Висновки. Оскільки сучасний ринковий стан відзначається пріоритетністю інвестування сільського господарства, то можливе використання інвестиційної діяльності з метою технічної переозброєності фермерських господарств як засобу підвищення їх конкурентоспроможності. Фермерські господарства мають істотний економічний потенціал для ведення ефектив-

ного господарювання, проте їхня мала капіталомісткість і низька технічна забезпеченість, відсутність прозорої інформаційної бази щодо інвестування фермерських господарств (порівняно з іншими формами сільськогосподарських підприємств) не сприяють залученню вітчизняних інвестицій, тим паче іноземних. Для підвищення конкурентоспроможності фермерських господарств інвестиційна діяльність має охоплювати впровадження інвестицій у модернізацію виробництва. Для конкурентоспроможності фермерського господарства необхідним є його технічне переоснащення та належна державна підтримка.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. Авраменко Ю. Інвестиційна діяльність як інструмент підвищення конкурентоспроможності фермерських господарств. Економіка АПК. 2018. № 1. С. 84–91.
2. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Занько М. Хто вийде на жнива. The Ukrainian Farmer. 2018. № 2 (98). С. 13.
4. Захарчук О. Проблеми матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств України. Економіка АПК. 2014. № 7. С. 92–99.
5. Інформація Казначейства щодо сум бюджетної дотації / Державна фіскальна служба України. URL: <http://sfs.gov.ua/diyalnist/-rezalt/293962.html>.
6. Купити міні-трактор. Фермеру України. URL: <http://fermery.com.ua>.
7. Лупенко Ю., Шпикуляк О., Малік М. та ін. Розвиток малих аграрних підприємств у ринковому інституційному середовищі: індикатори та ефективність: монографія / Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»; за ред. О. Шпикуляка. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2017. 204 с.
8. Методичні рекомендації з експертної оцінки майна в підприємствах АПК / Підлісецький Г., Герун М., Могилова М. та ін. Київ: ННЦ ІАЕ УААН, 2005. 220 с.
9. Напрями державної підтримки розвитку фермерських господарств у 2018 році: повідомлення прес-служби Мінагрополітики. Пропозиція. № 1. 2018. С. 15.
10. Про затвердження порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для часткової компенсації коштів вартості сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняного виробництва: Постанова Кабінету Міністрів України від 1 березня 2017 р. № 130. URL: <http://zakonO/rada.gov.ua/laws/show/130-2017-%DO%BF>.